

Sådan är vår tradition

Yvonne Domeij

Det var en gång för länge sedan. På den tiden fanns det ännu inte några mulatter som du, min sötnos! Det fanns bara svarta, bruna, röda och gula människor. Det fanns förstås vita också, men dom bodde långt bort och var inte så många. Ingen hade hört talas om dom på den tiden. Vi levde strävsamt och lyckligt, ovetande om varann. När jag hade kommit så här långt i sagoberättandet, avbröt lilla Kaji: Pappa, snälla, berätta om när du var liten i stället! Jag vill höra igen om Likasi, Kalemi och Kisangani! Jag vill höra om alla dom andra platserna som du har varit på. Jag vill veta hemligheten med farmors saliv och allt det andra en gång till! Snälla pappa!

Det svåraste som finns är att säga nej till en mulattunge, för dom är verkligen *mtoto muzungu*. Dom vet precis hur dom ska få sin vilja fram. Så jag började berätta: så här var det, Kaji, när pappa kom från Kongo. Det här är ingen saga, utan det här är äkta och levtt, den verkliga sanningen och den riktiga verkligheten. Det är *la réalité* och *la vérité*. När jag

inte längre finns, kanske dina barnbarn berättar det här för sina barnbarn. Då kanske det blir en saga. Vad vet jag? I så fall kommer jag alltid att leva, även när jag är död, för sagans figurer är alltid odödliga så länge sagan lever och berättas. Det är det som är vår tradition, förstår du. Så nu ska du få höra, hur det var på den tiden, när jag kom till Europa. Men först ska jag berätta lite om hur det var att lämna vårt bländande ljusa Afrika, alldeles ensam på en fullsatt buss, mitt i en regnskog.

Tänk dig nu något riktigt vackert: en stor, vacker park med många olika träd, blommor och dofter. Fyll den med insekter av alla de slag. Ta sen djur i alla storlekar du kan komma på: krypande, gående, springande, hoppande, klättrande och flygande. Multiplicera sen allt det här med åtminstone sjuhundrasjuttiosjutusen. Då får du en regnskog. Regnskogen har alltid funnits där. Den var det första vi visste. Regnskogen är allas vår mamma och pappa. Den ger oss mat, medicin och kläder. Men inte nog med det. Vi kan också bygga våra enkla hus av material från regnskogen. Lycka och regnskog heter nästan samma på vårt språk. Har du tänkt på att hugga ner regnskog också kan betyda olycka, söta hjärtat mitt? Just i kanten av vår sköna regnskog ligger Lubumbashi. Fast på den tiden kallade *muzungu* vår stad Elizabethville. Det var ett vackert

namn, det också. Men, som du nog förstår, hade det inget alls med vår tradition att göra. Ingen av oss visste heller vem den där Elizabeth var.

Nåja, nu börjar resan! Tänk dig en buss med ganska dålig fjädring. Tänk dig gul färg, sliten och avskavd lite här och där. Tänk dig bussens grönmålade räcken, det smala trappsteget vid ingången, det fastsnörda bagaget på taket och en tjock chaufför med skärmmössa, emblem, epåletter och stilig uniform som allraminst en general! Sedan får du försöka tänka dig mig på den tiden med en bred glugg mellan framtänderna. Tänk mig också klädd i obligatoriska kortbyxor och smal som en vandrande pinne! Tänk dig sedan alla mina känslor: rädsla, vemod, stolthet, spänning, förväntan, hunger och trötthet. Försök sedan föreställa dig motorljudet, när bussen kör iväg, efter att först ha stått och skakat på tomgång länge för att ta ombord alla passagerare.

Vi lämnar Lubumbashi utan att se oss om. Vi befinner oss i en tät, fuktig, nästan kvävande grönska. Det är grönt framför, bakom och över oss och längs bussens sidor. Strax bakom chauffören sitter en *muzungu*. Han ser fulaktig ut, för han lyser ljusgrön, när skogen speglar sig i hans skära ansikte. Nu är hela världen grön och frodig. Den

växer vilt medan vi far förbi. Grenar och blad slår mot bussens sidor. Då och då faller skogens frukter ner och studsar mot plåten i taket. Alla pratar i mun på varann. Det är ett obeskrivligt larm, vi är som regnskogsfåglar, ja, som en flock skrikande papegojor allihopa! Det är färger, ljud och dofter kring oss i bussen.

En kvinna i mörkblå *kikwembe* med stora, svarta blommor håller en liten, luden gris i famnen. Den gnäller och gnyr precis som ett spädbarn. En annan kvinna har en bur med halv vuxna kycklingar i. Hennes frisyr har skapats av minst fyra skickliga händer och den är som ett konstverk: små flätor här, små pärlor där och ett spiralmönster i hårbotten som en snäcka. Hon har burit vatten, inte bara en gång utan många, många. Hennes skönhet förstärks av hennes hållning. Nu lutar hon sig lite bakåt med slutna ögon. Hon kisar mellan sina ögonfransar och låter sig beundras.

En ung mulattkvinna på andra sidan om henne har hela håret fullt av snäckskal, som alla rasslar när hon rör sig eller när bussen kör över ett gupp. Jag sitter intill och njuter av doften från ett bananbladsknytte med kryddris, som jag har i knät. Min äldsta halva syster räckte det tyst åt mig strax innan bussen skulle gå. Hon sa inget, för vad skulle hon säga? Det var en välgångsönskan helt enkelt, precis

som min mammas saliv. Jag behövde verkligen all uppmuntran. Denna min allra första bussresa på egen hand ska bli mycket lång och strapatsrik.

Jag sparar mitt knyte så länge jag kan motstå hungern och äter sedan långsamt utan att tappa ett endaste riskorn. Inom mig i hjärtat tackar jag min syster och sänder henne mina välgångsönskningar. Jag ber tyst en bön för henne och mamma.

Gode Gud, hör min bön. Låt mig få återse alla jag älskar och särskilt då min älskade mamma och min allra käraste syster, som alltid varit som en liten mamma för mig. Låt dem få behålla hälsan och leva väl. Låt dem somna om kvällen mätta och nöjda, utan bitterhet i hjärtat. Låt dem vakna var morgon styrkta och med gott hopp inför den kommande dagen. Skydda dem från allt ont, du Gud som har all makt. Amen.

Framför oss fortsätter ännu stadens villabebyggelse med hus där *muzungus* bott med sina *boyerier* bakom innan vi tog tillbaka vårt land. Jag gråter inte, för jag har svurit på att jag en dag ska återvända, kanske inte i triumf med rikedomar, utan kanske som en utfattig trashank. För mitt livs slutgiltiga mål är ju att en dag återvända, förenas med mina förfäder och lägga mig till ro där min navelsträng begravts. Sådan är vår tradition.